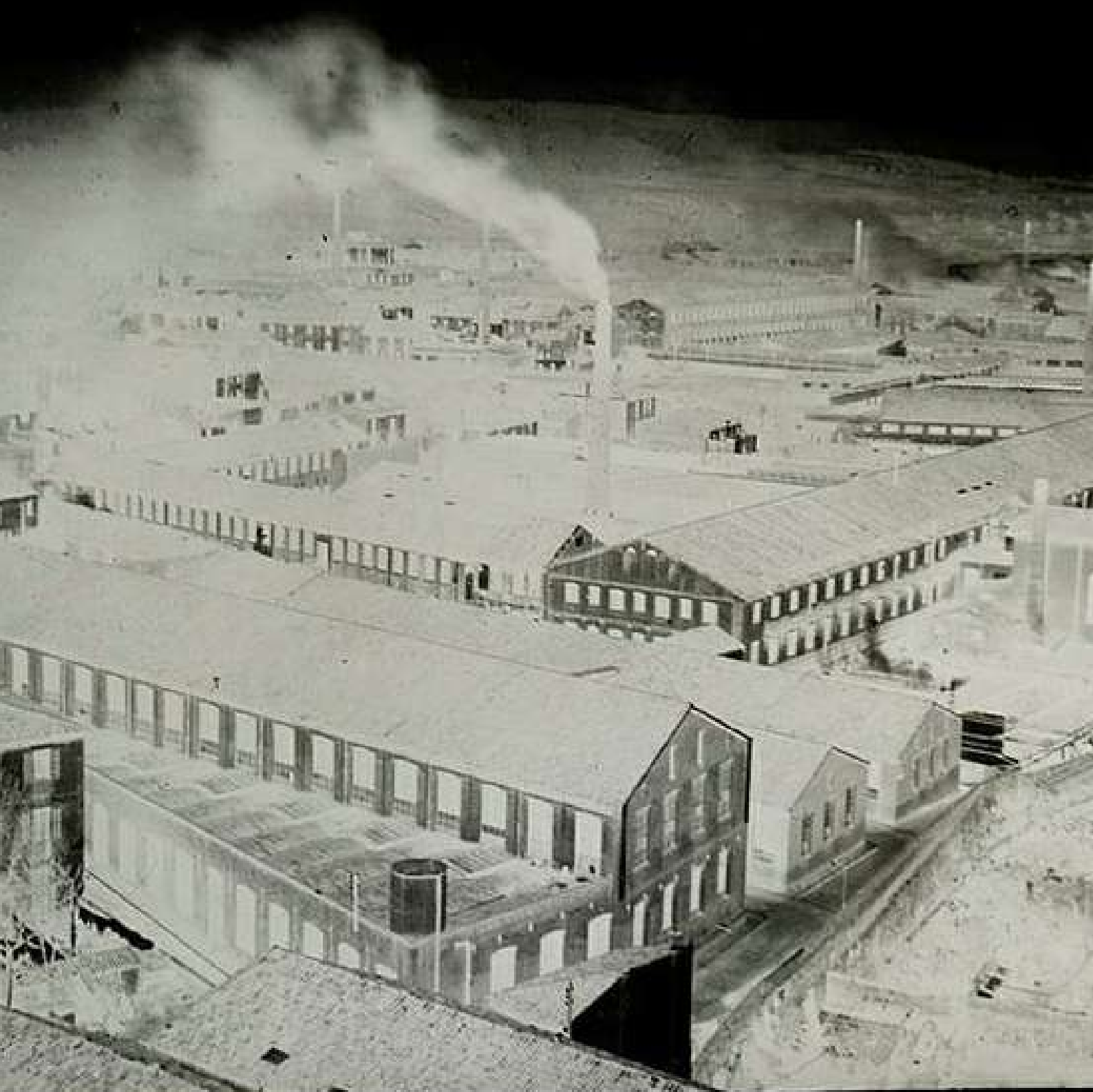

al vapor

Valentina Córdoba Balcells i Jana Soler Libran - LIMINAL

Fàbrica tèxtil La Auxiliar Terrasense, [Vapor Gran], 1911. Arxiu del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC). Fotografia de Josep Boixadera i Ponsa.

Descripció i Proposta de Desenvolupament

Al vapor és un projecte d'investigació artística que explora **les semàntiques materials i simbòliques del vapor**, entès com a element icònic de la història de Terrassa. El projecte posa en diàleg dos imaginaris aparentment inconnexos: el vapor com a **força motriu** de la maquinària tèxtil en el context de la fàbrica industrial, i el vapor com a **tècnica culinària** dins l'espai quotidià i popular.

La investigació es desenvolupa a través de la construcció d'una **instal·lació mòbil**: la recreació d'una **caldera ambulant** que recupera i reinventa el **mecanisme de la màquina de vapor**. Aquest artefacte materialitza els imaginaris històrics del vapor i fabula sobre els seus possibles significats i usos futurs en el context de la ciutat contemporània.

Partint d'una recerca d'arxiu amb fonts com el Museu Nacional de Ciència i Tecnologia de Catalunya (MNACTEC), l'Arxiu Històric de Terrassa i l'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental (AHT-ACVOC) i l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Terrassa (AMAT), *Al Vapor* té una doble voluntat: d'una banda, **cartografiar les zones de vapor de la ciutat**; i, de l'altra, **entendre el funcionament i l'evolució del mecanisme de la màquina de vapor** i dels seus derivats –especialment [la caldera de vapor](#)– per tal de recrear-la i **reinventar-la en clau gastro-performativa**. En aquest sentit, el vapor esdevé alhora material i tècnica de treball artístic, obrint la possibilitat de:

(1) **Posar en relació** els referents històrics més evidents del **paisatge industrial** de Terrassa –com el Vapor Aymerich, Amat i Jover, el Vapor Ventalló, el Vapor de Prodis (Filatures Matarí) o el Vapor Gran– **amb la simbologia del vapor lligada a la cuina** popular, festiva i local. Des dels anys quaranta, durant les festes de Sant Isidre, associacions com la *Hermandad Sindical de Labradores* i, més tard, la *Cooperativa Agrícola de Terrassa* organitzaven àpats populars a l'espai públic que vorejava les fàbriques. Olles, cassoles i paelles fumejaven, omplint l'aire de vapor mentre l'olor de festa i celebració s'escampava per la ciutat. *Al Vapor* es pregunta per les relacions possibles entre la combustió i la contaminació industrial i el fum i l'escalfor de la cuina, imaginant com es transforma aquesta simbiosi en l'actualitat.

(2) **Recuperar certs materials, mecanismes i artefactes tradicionals** que han quedat en desús i reivindicar-ne el potencial actual a través de la manipulació de la caldera portàtil. La transposició de l'enginyeria industrial a **la mecànica de la cuina**

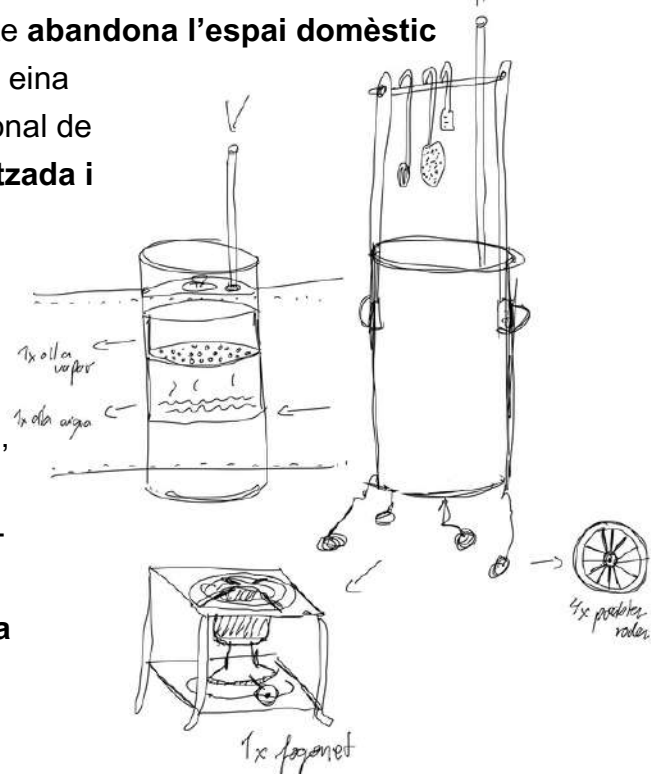

Arxiu Comarcal del Vallès Occidental (ACVOC). Festes de Sant Isidre davant d'una fàbrica de Terrassa, 1947.

obre la possibilitat d'entendre aquesta última com *energia-motor* de la vida comunitària. Aquest desplaçament visibilitza i **subverteix l'associació unívoca del vapor amb la lògica productiva, industrial i capitalista**, i el converteix en un instrument **d'alquímia culinària compartida**.

La caldera es concep com una peça ambulant, un dispositiu mòbil que dona lloc a una **performance itinerant** capaç de recórrer i reactivar les zones de vapor identificades en la cartografia del projecte. Amb aquest gest, l'artefacte **abandona l'espai domèstic** per conquerir els carrers de Terrassa, esdevenint una eina d'intervenció pública que desafia la concepció tradicional de la **cuina com a tasca privada, domèstica, invisibilitzada i feminitzada**.

En el seu trajecte per l'espai urbà, el vapor deixa enrere el seu rol com a força motriu de la fàbrica per transformar-se en l'escenografia efímera d'una acció culinària col·lectiva. En el procés d'ebullició de l'aigua, en el que s'hi afegeixen diferents aliments, les partícules de vapor condensen sabors, olors i sabers-fer que alteren i impregnen l'atmosfera del paisatge urbà. Així, la caldera activa una **experiència culinària comunitària, de carrer, accessible en clau de classe**, que culmina en un àpat celebratiu obert a tothom.

Esboç propi, ideació d'una caldera ambulant.

Justificació del Projecte i Vinculació amb Terrassa

Fa uns anys que investiguem les transformacions del paisatge urbà utilitzant **el gust com a eina d'anàlisi i experimentació** artística. En aquesta línia, hem desenvolupat diversos projectes a Terrassa que ens han permès reforçar el nostre vincle personal amb el territori – sent la Jana Soler Libran nascuda i crescuda a la ciutat – a través d'un treball d'investigació, creació i escolta.

El desembre de 2023, vam realitzar la instal·lació/taller “Receptari en Diferit” (obra inicialment presentada al Corralito CCA) als Telers de Prodis. La peça recupera sabers, imatges i relats vinculats a la cuina, dins i fora del nucli familiar, activant imaginaris col·lectius i reivindicant el valor de la memòria gastronòmica com a forma de reviu el territori i de generar noves narratives, una mena de “magdalena de Proust” compartida. Aquesta metodologia va fer evident la potencialitat de **cartografiar la ciutat a partir de l'arxiu etnogràfic, fotogràfic, textual i oral**.

L'any següent vam presentar *Si dins el mercat hi creix una muntanya* a [la Biennial Manifesta 15](#). La peça ficciona la possibilitat que una muntanya sorgeixi enmig del Mercat

Fotografia del Taller “Receptari en diferit” realitzat per Liminal al Els Telers de Prodis. Desembre de 2023, Terrassa.

de la Independència. A partir d'una construcció escultòrica feta de fusta, terra i flors, l'obra recrea i **recupera** una paradeta històrica del mercat, posant en relleu la vigència de **la dialèctica entre paisatge natural i entorn urbà**, i mostrant-los no com a espais aïllats i incomunicats, sinó com a realitats permeables i en constant interacció.

Tot i ser una proposta de nova creació, *Al Vapor* està travessada pels aprenentatges acumulats al llarg del nostre recorregut artístic i pel nostre vincle amb Terrassa. Així, es tracta de pensar sobre “el vapor” des de la interacció entre **territori, memòria i pràctica artística**.

Objectius

L'objectiu principal d'aquest projecte és **realitzar una investigació i intervenció artístico-conceptual sobre les semàntiques del vapor** passades, presents i futures al territori terrassenc. A través de l'exploració de la materialitat i simbolisme d'una caldera ambulant, *Al Vapor* vol contraposar, confrontar i a la vegada aproximar l'imaginari industrial de la fàbrica amb el de la cuina. És així com, en tant que fenomen natural, “el vapor” esdevé també **matèria històrica, política, estètica, i sensorial**.

Per assolir aquest objectiu, aquesta beca ens dotaria dels recursos necessaris per dur a terme:

(1) la confecció d'un arxiu visual i textual específic dels vapors industrials i gastronòmics del territori terrassenc, que permeti pensar en diferents **estètiques del vapor**, explorant la idea de la *borrositat* i la *nebulosa* com a textures de la memòria. La concepció d'aquest arxiu no és merament representativa o historiogràfica, sinó que pretén ser una **peça artística** en si mateixa, pensada com una publicació escrita d'estil **zine**;

(2) la creació d'una càpsula visual de coneixement tècnic que documenti el procés d'aprenentatge i reproducció del funcionament de la màquina de vapor en clau tècnica i gastronòmica, així com la manipulació dels materials com el ferro, el metall i la fusta;

(3) recopilar els materials necessaris per a construir una **caldera ambulant** que actualitzi el funcionament de la màquina de vapor en forma de **cuina mòbil**, tenint en compte el procés de prova i error a nivell formal i material. La confecció de la caldera és, per tant, una forma de **fer** investigació; de conduir el procés de recerca des de la materialitat mateixa.

(4) la realització d'una performance en forma **d'àpat popular** que posi en acció diverses tècniques de cuina al vapor. La performance es pensa *itinerant*, ja que recorre les diferents zones de vapor de la ciutat, carregant el paisatge urbà de nous significats tant materialment —amb el fum de l'olla— com simbòlicament. L'acció busca resseguir els rastres i empremtes del vapor, no només retornant la memòria material a les veïnes de Terrassa mitjançant un àpat **popular, obert, i de carrer** —mirall de la **multiculturalitat del teixit social** del territori— sinó també fabulant **nous horitzons de futur possibles per a la ciutat**.

Metodologia de Treball i Cronograma de la Proposta

La metodologia proposada es fonamenta en tres processos principals que s'alternaran i dialogaran al llarg del període de creació. En primer lloc, una **fase de recerca teòrica i contextual** centrada en el vapor com a element simbòlic i material, tant en la seva dimensió industrial com gastronòmica. A escala general, s'investigaran referents teòrics que aborden la relació entre la memòria històrica i el paisatge, la matèria com a arxiu de la memòria, i els productes i residus industrials en clau estètica, com per exemple [*Talking Trash: Cultural Uses of Waste*](#) de Maite Zubiaurre.

Paral·lelament, es farà **una recerca específica sobre el context de Terrassa**, tant en clau d'història fabril com gastronòmica. Aquesta fase inclourà la consulta d'arxius històrics (fotogràfics, orals, textuais i tècnics) i la visita i contacte amb institucions locals com el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC) i el Museu Tèxtil de Terrassa. A més, es mantindran trobades i converses amb veïnes de la ciutat, tant del centre com dels barris perifèrics, per tal de donar compte de **l'heterogeneïtat de testimonis** –en clau de **classe, gèneres i orígens**– que conforma el **teixit obrer i culinari de la ciutat**. També es treballaran obres com [*La Cuina Perduda de Terrassa*](#), editada per Terrassa Centre, amb textos de Joan Soler Jiménez.

En segon lloc, seguint la proposta metodològica que Tricio Escobar, teòric d'art paraguaià, desenvolupa a [*Arte Contemporáneo / Arte Popular*](#), **es confeccionarà la caldera ambulant** amb el propòsit de **desarticular** alguns dels **dualismes** que han fonamentat la visió de la teoria estètica europea-occidental, com els binomis **art major/art menor, art/artesania, forma/funció**. La caldera ambulant té una pretensió **estètica, poiètica i tècnica**, pel que apareix com una obra d'art i artesania la forma de la qual no pot pensar-se sense la relació amb la seva funció. En aquest sentit, la caldera ambulant, al ser un artefacte que és alhora instal·lació artística i utensili culinari, funciona com una manifestació **d'art popular**, a la manera d'Escobar, ja que desestabilitza les jerarquies anteriorment mencionades.

Tenint en compte aquesta metodologia, es recopilaran els materials necessaris per confeccionar l'estructura escultòrica de la caldera, alhora que **s'experimentarà amb els mecanismes i tècniques de cocció al vapor**. L'experimentació de tècniques de cocció es realitzarà des de la gastronomia i els estudis culinaris, partint de referents com Agnes Meyer-Brandis o [*Black Almanac*](#) i tenint en compte la interrelació entre recursos naturals i processos humans. En aquest sentit, el vapor es concebrà no només com un subproducte natural, sinó com un **mitjà de conservació i transformació d'energia entre estats** que, des d'una perspectiva **ecològica**, permet reduir el residu generat en el procés culinari. Aquesta fase estarà marcada pel disseny d'una performance que s'activarà a partir de la peça resultant.

Finalment, seguint la metodologia de Sara Ahmed a [*Queer Phenomenology*](#), l'obra explorarà les **relacions de poder entre els cossos i l'organització de l'espai** per tal de **pertorbar-les i reordenar-les en clau queer**. En aquest sentit, la performance no només vol resseguir sinó també resignificar les geografies del vapor de la ciutat. Entenent la **desfilada** com una forma corpòria d'ocupació i **queerització** de l'espai públic, la passejada de la caldera desplaça la cuina de l'àmbit

privat i la porta al carrer en una clau festiva. D'aquesta manera, l'acte de cuinar es transforma en una activitat col·lectiva que facilita la creació de llaços comunitaris no-habituals, obrint noves possibilitats per a la subversió de l'ordre social establert.

Cronograma previst (Juny 2025 – Juny 2026)

Juny – Setembre 2025

- Disseny i consolidació del marc teòric. Recerca de referents sobre estètiques postindustrials, estudis culturals i humanitats mediambientals.
- Consulta i anàlisi de fons documentals als arxius municipals i comarcals.
- Visita i treball de camp a la col·lecció del Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC), al Centre de Documentació del Museu Tèxtil de Terrassa, i altres entitats locals rellevants.
- Inici de la fase de recerca tècnica: estudi del funcionament i de les necessitats mecàniques de la màquina de vapor.
- Contacte i entrevistes amb persones expertes en enginyeria, patrimoni industrial i energia tèrmica.
- Documentació i recull dels testimonis i materials sorgits durant aquesta fase de recerca. Creació del *zine* i càpsula audiovisual com a eina d'experimentació estètica i transmissió del procés d'investigació.

Octubre – Desembre 2025

- Experimentació amb materials per al desenvolupament escultòric de la caldera. Potencial contacte amb professionals d'enginyeria tècnica per ajudar a la producció de la peça.
- Proves i assaigs de tècniques culinàries amb vapor, tast i revisió de receptes.
- Disseny preliminar de la peça i valoració de la seva mobilitat i funcionalitat.

Gener – Març 2026

- Finalització material de la peça.
- Identificació d'espais on realitzar la performance.
- Disseny i preparació de la performance itinerant.

Abril - Maig 2026

- Disseny i producció dels materials de difusió, contacte amb els centres de creació metropolitana de Terrassa per implicar-los en la performance.
- Consolidació de la cartografia de les "zones de vapor" a Terrassa.

Maig – Juny 2026

- Activació pública de la peça: performance itinerant.
- Documentació fotogràfica i audiovisual.
- Avaluació del projecte.

Perspectives de Futur

Les perspectives de futur d'*Al Vapor* es plantegen com una extensió i consolidació de la recerca i la creació realitzada en el marc de la proposta. En **clau pedagògica**, una possibilitat futura seria que el *zine* i la *càpsula audiovisual* sobre la màquina-cuina de vapor esdevinguessin **recursos didàctics** distribuïts en espais culturals, museístics i centres educatius. Així, la circulació dels materials que

documenten el procés creatiu d'*Al Vapor* podrien enriquir el coneixement sobre la història local del territori i fomentar el vincle entre la memòria històrica i la cultura material i tècnica, amb una particular atenció a la materialitat d'aquests processos.

D'altra banda, el projecte busca consolidar una relació productiva amb el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (MNACTEC). Aquesta col·laboració permetria no només continuar amb la sinergia creada durant el procés, sinó, idealment, **exposar** la caldera ambulant en la col·lecció, així com realitzar-hi **intervencions gastro-performatives** que reactivin la història de la màquina de vapor i la seva rellevància actual. La possibilitat d'organitzar performances periòdiques a l'espai del museu també serviria per mantenir viva la memòria del vapor i expandir el camp de la ciència i la tècnica a l'art de la cuina.

Per acabar, contemplem la possibilitat de portar *Al Vapor* a **altres museus**, així com a nodes artístics i de creació locals, amb l'objectiu d'ampliar la difusió i visibilitat de la proposta. Tot i que el coneixement inicial es generi a Terrassa, el projecte té la pretensió de presentar-se a altres indrets dins i fora de la ciutat, tot posant-se en relació amb **altres arxius històrics o altres geografies postindustrials**. Això permetria establir un intercanvi cultural i artístic més ampli, així com contribuir a la creació d'una xarxa de suport i col·laboració amb altres institucions i col·lectius.